

Kloosterkerk – 30 augustus 2020 – 13e zondag na Pinksteren
Markus 7,31-37 en cantate 'Geist und Seele wird verwirret' (BWV 35)
ds. Rienk Lanooy

Gebed om ontferming

Eindeloos is de hoeveelheid woorden die iedere dag ons leven vult we spreken ze we lezen ze we horen ze we zien ze we schrijven ze – maar hoeveel góede woorden waren er deze week woorden die voorbij het alledaagse reikten woorden die ons voorbij het alledaagse raakten? Trouwe God, als u die woorden niet spreekt van wie zouden ze dan moeten vernemen en daarom bidden wij U: <i>Heer, ontferm U...</i>	Hoeveel woorden waren er deze week niet aan ons gericht: waren het alleen goede woorden die ons verder brachten vertrouwen gaven opbeurden of waren er ook minder goede woorden die ons pijnlijk raakten onze boosheid wekten ons klein maakten? En waren onze eigen woorden zo gekozen dat we de ander nader kwamen of brachten zij verwijdering? Trouwe God, het doet er toe met welke woorden wij elkaar bejegenen en daarom bidden wij U: <i>Heer, ontferm U...</i>	Ze vulden de kranten onze schermen liepen er van over en deden onze oren tuiten al die woorden die mensen tegen elkaar opzetten die scholden en schaadden die logen intimideerden en eisten gehoord te worden. Trouwe God, wie hoort nog de woorden die helen en verzachten die krachtig zijn in hun verzet tegen wat uw goede schepping beschadigt die kwaad vergelden met goed? en daarom bidden wij U: <i>Heer, ontferm U...</i>

Bij de lezing:

Vandaag, op deze laatste zondag van augustus, klinkt er tot onze vreugde na maanden weer een complete cantate hier in de Kloosterkerk. Het is een solocantate, d.w.z. Bach liet het koor erbuiten en verliet zich geheel en al op zijn orkest en een enkele zanger. Blijkbaar stond hem op dat moment een kundige Altus ter beschikking. Dat is vandaag niet anders! Geen koor, zei ik, maar toch klinkt er een vertegenwoordiging van het Bachkoor in het door Jos Vermunt toegevoegde slotkoraal uit een andere cantate. De cantate van vandaag vindt haar oorsprong in het verhaal van een dove man die nauwelijks spreken kan, en wiens gesloten toekomst door Jezus weer geopend wordt (Markus 7,31-37)

Preek

In het verhaal van die dove man en Jezus is er een opvallend moment. U herinnert het zich wellicht: als omstanders de man bij hem brengen smeken ze hem de hand op te leggen. Wat zouden ze daarmee voor hebben? Willen ze hem daarmee troosten of bemoedigen, zoeken ze werkelijk genezing voor hem of gaat hun aandacht toch vooral uit naar hoe Jezus zal reageren?

Het staat er niet bij. Wel is onmiddellijk duidelijk dat Jezus niet doet wat ze vragen. Hij legt de man zijn handen niet op, maar neemt hem apart, weg uit het gedrang. Hier wordt het allerpersoonlijkste uitgewisseld onder vier ogen. Geen show, maar intimiteit, geen 'kijk-mij-eens', maar persoonlijke aandacht. Het doet me denken aan het verhaal van Prinses Paulina dat ik ooit las. Aan het einde van 19e eeuw was zij de kleinste vrouw van Nederland. Als bijzondere curiositeit werd zij over de gehele wereld heen gesleept en zonder gêne tentoongesteld. Oud werd ze er niet mee. Op haar 17e overleed ze. Door velen bekeken, maar door (bijna) niemand gezien. De mens als attractie.

Jezus neemt de dove man apart en doet niet wat de mensen vragen. Het wordt geen kunstje op de kermis. Nee, hij heeft belangstelling voor hem, apart, alsof hij met hem wil spreken over zijn leven. Wat is er met jou aan de hand? Aandacht, daar gaat het om. Een mens is meer dan zijn handicap van welke aard ook, meer dan een lijdend voorwerp. Het gaat om de hele mens, om de ware humaniteit.

En daar, weg van de massa voert Jezus zijn ritueel uit. Markus' stijl is bijna staccato. In zeven werkwoorden werkt hij toe naar het hoogtepunt: Jezus neemt de man apart, steekt zijn vingers in z'n oren, spuugt en raakt met speeksel zijn tong aan, slaat zijn blik op naar de hemel, zucht, en spreekt. En na zeven woorden klinkt het beslissende: ga open (effata).

Misschien is het toeval dat Markus er zeven werkwoorden voor nodig heeft voordat het allesbepalende bevrijdingswoord klinkt, maar onwillekeurig doet het je denken aan het aloude scheppingsverhaal. In zeven dagen werkt de Eeuwige toen naar de voltooiing van hemel en aarde. Dan is het af, goed, tof, klaar voor gebruik. Het gaat beginnen. Zoals de zeven tonen van de toonladder voldoende zijn voor alle muziek, zo zijn deze zeven woorden genoeg om die man klaar te maken voor zijn herschepping, zijn nieuwe leven!

Als je het zo kunt lezen, is het dus geen kunstje van Jezus, hoe vreemd de gestes ook zijn, maar dan is het een scheppingsdaad en werkt hij in zeven stappen toe naar de heilheid van deze mens. Want daar gaat het hier om. Niet om een medisch mirakel, maar om de omkeer van een mens, die is als u en ik, de mens die horende doof kan zijn, gesloten. Een mens die van het leven de zin niet ziet en de woorden die die zin kunnen uitdrukken niet kan spreken. Hij kan niet meer communiceren over wat het leven werkelijk waard maakt om geleefd te worden. Dat is natuurlijk niet alleen iets van onze tijd, maar het is in elk geval wel tekenend voor onze tijd. Want vreemd genoeg gaat het bij ons voortdurend over communicatie. En nu is het zo dat in dat begrip communicatie het begrip *commune* zit, *commun* zeggen de Fransen. En dat betekent zoveel als gezamenlijk. Communicatie heeft dus te maken met dat iets gemeenschappelijk wordt, zeg maar: van jou en mij. Maar vreemd genoeg gaat het in dat woord inmiddels vaak om eenrichtingverkeer, om – zoals dat heet in het jargon – een stukje communicatie naar de mensen toe. Communiceren betekent nu vooral: zeggen, meedelen, bekendmaken. In de trant van: 'We hebben het toch helder gecommuniceerd'. Daar zit weinig gemeenschappelijks meer in. Zoals een debat, zeker het politieke, eigenlijk zo zelden meer dient om de ander te horen, maar vooral om de eigen mening zo pregnant mogelijk naar voren te brengen. En hoe heilzaam zou het zijn, wanneer iemand eens zou zeggen: ja, wat u daar zegt, zo had ik het nog niet gehoord, dat geeft me te denken, en dat ga ik nu ook doen, en kom er later op terug. Hoe heilzaam zou het zijn wanneer wat de één oprecht meent een heilzame verwarring oproept bij de ander, wanneer je er als mens open voor kan staan dat bij tijd en wijle je *Geist und Seele wird verwirret* door het wonder van de ware communicatie, om het met de titel van de cantate te zeggen. Alleen zo komt de gezamenlijkheid terug in het debat, in het gesprek en gaan wij weer communiceren.

En precies daarvoor moet je open worden, als die dove man, die door Jezus daarnaar wordt

toegeleid in die reeks van zeven woorden. Maar hoe gaat dat dan, want die zeven woorden lopen uit op die uitroep, dat gebod: *Ga open, Effata*. Je zou zeggen: vreemd, want die man hoort toch niets, waarom zou je dan tegen hem spreken. Dan komen we toch weer uit bij dat oude scheppingsverhaal van die zeven dagen. Ook daar wordt gesproken. Maar niet zo dat het licht er al is en op afroep van achter de coulissen vandaan komt. Nee, er wordt op zo'n manier gesproken dat het spreken zélf, het licht schept: er zij licht... en dan is het er. En wat Jezus doet, is eigenlijk hetzelfde: sprekend scheppend, scheppend spreken. Hij gebiedt met een woord dat daadkracht heeft en iets teweeg brengt: Open u, en op dat moment is het ook zo! De steen gaat van het graf van de oorverdovende stilte waarin deze man leeft, en de weg staat open naar een nieuw bestaan.

En dan is het ook niet geheel toevallig dat Markus dan – letterlijk – schrijft dat hij 'goed spreekt'. Er staat vertaald dat hij 'normaal spreekt' en dat is op zichzelf al prachtig, maar je kunt ook zeggen: hij spreekt goed, de juiste woorden die passen bij zijn nieuwe leven. Zoals de Eeuwige al scheppend ziet dat het goed is, zo hoort Jezus hier dat het goed is. Hier staat een nieuw mens, geschapen naar het beeld van God en overlopend van goede woorden. Als dat geen wonder is. Tussen al die woorden die belangen hebben, die de waarheid net voorbij lopen, de hardheid voeden, de liefde te niet doen, kan iedere dag opnieuw het wonder van het goede woord doorbreken. Of zoals Kaspar Kröner zojuist zong: *Seine Liebe, seine Treu, wird uns alle Tage neu*.

Maar dan moet je je wel apart willen laten nemen, terzijde, buiten de maalstroom van de dagelijkse dingen om. En nu denk ik zomaar dat het vandaag de cantate is die ons daar bij kan helpen. Die prachtige muziek die ons voor een moment terzijde neemt, weg van alle lelijke geluiden, akelige woorden, onaardige gedachten die er in ons op- of op ons afkomen. We hoorden in het eerste deel al hoe de noten over elkaar heen buitelen alsof ze zelf de heilzame verwarring willen stichten die de man uit Nazaret met zich mee brengt, zodat wij weer de goede woorden vinden. Het eerste deel eindigde daarom de lofzang: *Gott hat alles wohl gemacht*. En nu komt het tweede deel, waarin wij zelf in beeld komen: *lass mir dein süßes Hephata das ganz verstockte Herz erweichen. Laat uw zoete Effata ons gesloten hart zacht maken*, vertaal ik maar even vrij. En zo gaat het naar het einde toe: in totaal zeven delen lang, alsof we aan de hand van orgel, orkest en Altus de zeven werkwoorden van Markus volgen tot aan de opdracht van Jezus zelf: *Effata, ga open*. En precies dat, doet het kleine koor dan ook in het toegevoegde achtste deel, mede namens ons. Zij openen hun mond en wij onze oren en ons hart. En straks gaan we dan weer het lieve leven in en wie weet doen we dat dan net wat anders dan hoe we aan deze dienst, hier of thuis begonnen, namelijk met een goed woord in ons hart of op onze tong. Een woord dat vrede schept, hardheid zacht maakt, eigenwaan dempt en schoonheid voedt. Dat wonder kan zomaar gebeuren. Moge dat zo zijn of zoals het koor straks zingt: *Lobende, schliesse mit, Amen*.

bronnen:

Alfred Dürr, *Johann Sebastian Bach: Die Kantaten*, Kassel: Bärenreiter 2005

Mark Traa, *Prinses Paulina het tragische verhaal van het kleinste vrouwtje van Nederland*, Amsterdam: Singel Uitgeverijen 2012

Gebeden

Als u ons niet herschept
om de goede woorden
te kunnen spreken
waar zouden we ze
ooit kunnen vinden?
Daarom danken wij u
voor de woorden
die ons
– niet zelden terzijde –
worden aangereikt
in het oude verhaal
door de sprankelende muziek
in de gevulde stilte
van dit huis
en wij bidden
dat ze gewicht
in de schaal leggen
want iedere verandering
ten goede
begint met een goed woord
gedacht
gesproken
gedaan.

Daarom bidden wij
voor Wit-Rusland
waar het woord van de vrijheid
staat tegenover

het woord van de leugen
voor moed en volharding
bij het vreedzaam protesteren.

Daarom bidden wij
voor wie ons regeren
dat zij de woorden vinden
en daaraan daden verbinden
die ons dichter bij elkaar
brengen
in opleiding
in beloning
in huisvesting
in toegang
tot het recht
en de cultuur
ook nu de tijden
moeilijk en ongewis zijn.

Daarom bidden wij
dat wij zelf
de goede woorden spreken
in onze relatie
tot de ander
dat we de vrijheid
die we hebben
om te zeggen
wat we willen

gebruiken
om elkaar verder te helpen
te steunen waar het kan
kritiek te leveren
waar de menselijke maat
uit het oog verloren wordt.

Daarom bidden wij
voor wie wel
wat goede woorden
kunnen gebruiken
en we denken aan hen
die verdrietig zijn...
dat de goede herinneringen
blijvend zijn
en uw liefde zich
over hen ontfermt
en wij noemen
de naam van...
dat zij zich bemoedigd weet
door goede woorden
van wie om haar geven.

En in de stilte van dit moment
wijden wij goede woorden
aan wie ons verder
ter harte gaan...

*Wanneer u vaker inspiratie ontleent aan de preken en gebeden die klinken in de Kloosterkerk, stellen wij u
voor om een gift over te maken op NL 29 INGB 0000 0585 71 ten name van Stichting Kloosterkerk.
U steunt ons werk ermee!*